

ШОЪЛ ТАВЫСЫ

РЕСПУБЛИКАЛЫК
ЯМАГАТ-ПОЛИТИКАЛЫК ГАЗЕТА

ГОЛОС СТЕПИ

РЕСПУБЛИКАНСКАЯ
ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ГАЗЕТА

№ 19 (8707)

11 МАЙ

2018 йыл

УЛЛЫ ЮМА

КУРАЛ АЙЫ

1931-нши йылдан алып шыгады

БАЙРАМ

Эл юрегинде оьмирлерге

9-ншы Май – совет халкынын Уллы Аталык согыста немец-фашист Германиясын Еньювнининь 73 йыллыгы сав элимизде, республикада эм Ногай районында уйкен халк шатлыгы ман белгиленди.

Ногай район орталыгы Терекли-Мектеб авылында 9-ншы Май куьни район кыйыншыларынынь Баьтирлер аллеясындагы халкымыздын согыс эм ис баьтирлерининь бюстлерине шешекей байламларын салувдан басланды.

Муннан сонь район ис коллективлери А.Асанов атындагы орамында уйкен узун колоннага туьзиледи эм, Эдиге орамы ман оьтип, парк ишиндеги Уллы Аталык согыста ян берген ердеслеримиздинь эстелиги янына келеди. Коьп аьдемлер колларында байраklar, шешекейлер мен бирге согыста болган оьз аталарынынь, кардаш-тувганларынынь суьвретлерин алып барды. Соьй-тип, халкымыз Савлайроссиялык «Оьлимсиз полкынынь» сырасына туьсти.

СЫЙЛЫ АЙ

Саваплы эм иманлы болайык

Быйыл 16-ншы куралдан алып 14-нши тамбызга дейим савлай дунья мусылманлары ислам динимиздинь энь сыйлы айы – Рамадан (Рамазан) ораза тутув эм ийги ислер этув айынынь басланувын йолыгадылар. Бу ай 30 куьн ишинде баьри де динге сенетаган мусылманлар тек ашав-ишуьвден тувыл, ама тагы да коьп баска ислерден оьзин-оьзи тьядылар. Болса да ораза тутув соны ман битпейди. Аьр бир динге сенетаган аьдем Рамазан айын сыйлы Куранды окув, закят аль-фитр тоьлев, садака беруьв, янындагы ювкларына, авылдасларына, сав ямагатка яхшылык йоравлар ман оьткермеге керек. Рамазан айында ораза тутув – ол ислам дини-

Байрам митингте районнынь согыс эм ис ветеранларын, тьл куллыкшыларды, баьри яшавшыларды «Ногайский район» МО администрациясынынь аькимбасы Мухтарбий Аджеков кутлады.

Уллы Еньювге совет халкынынь эм Ногай район яшавшыларынынь эткен косымы акында доклады ман район Согыс эм ис ветеранлар советининь председатели Акманбет Сангишиев шыгып соьйледи.

Митингте кутлав соьзлерин ДР Халк Йыйынынынь депутаты, КППФ Ногай РК секретари Мурзадин Авезов, 1945-нши йылдагы тарих Еньюв парадынынь катнасувшысы Коьшманбет Кидирниязовтынь кызы Фатима Мамутова айттылар. Кутлав соьзин «село Терекли-Мектеб» СП

нинь бес асыл негизлерининь бириси. Ораза тутканлар соннынь 1-нши куьниннен алып энь ызгы куьнине дейим тутпага борышлы. Кайбир аьдемлердинь «басында 3 куьн эм ызында 3 куьн тутса да ярайды» деген ойы ялган, дурыс тувыл ой.

Рамазан айы – динге сенетаганлар уьшин энь де сыйлы ай. Бу айда Мухаммад пайхамбарга (Алла оны саламласын эм разыласын) Алладан киели Куран китаби йиберилген. Алла-Таала Рамазан айында ораза тутув ман байланыста: «Ораза, акыйкатлай да, Меним уьшин тутылады, эм Мен соннынь уьшин савап берермен, неге десе аьдем оьзин астан-судан, баска туьрли ислерден Меним уьшин

МО аькимбасы Зейдулла Аджибайрамов та айтты эм авылдынь согыс ветеранларынынь тул хатынларына, тьл куллыкшыларына Сый грамоталарын тапшырды. А.Асанов атындагы Нариман авыл орта школасынынь оькутувшысы У.Эсенгельдиева поэт Р.Рождественскийдинь оьлимсиз «Реквиемин» оькыды.

Еньюв куьнининь байрам шатлыгы районнынь саният аьрекетшилерининь эм балалардынь концерти, район аькимбасы М.Аджековтынь баргысына ат шабыс, спорт шаралары, кеште РДК алдындагы майданда согыс йылларындагы мутылмас йырларды йьрлав концерти мен тамамланды.

Суьвретте: байрамнан коьринис.

тияды!» – деген. Соны ман бирге ораза тутув ол куьналерден тазаланув болады. Ислам аьлимлери солай ок оразады аьдем денине де пайдалы деп санаидылар. Мухаммад пайхамбар соны ман байланыста булай деген: «Ораза тутыньыз, эм денинъиз сав болар».

Оьрметли авылдаслар, сыйлы ямагат! Бу ийги айдынь ишинде осал хасиет-кылыкларымызды дайымга коьйык, куьна-хателер йибермейик, сакатларга, керексизнегаганларга ярдам этейик, бир-биримизге тирев болайык.

Баьринъизди де келип турган Рамазан айы ман кутлаймыз! Тутаяк оразанъызды, этеек ийги ислеринъизди Алла-Таала Оьзи кабыл этсин!

РАДИО КУЬНИ БЕЛГИЛЕНДИ

Кутлав

Ногай районнынь баьри байланыс тармаklar эм «Ногай Эл» ерли радиостанция куллыкшылары!

Сизди кести байрамынъыз бан кутлаймыз! Биз эндигиси янъы оьмирде де бизим аьдетли уьйренген радиомызды, почта байланысын бир де мутпаймыз. Сизинь колларынъыз бан куьн сайын бизди туьрли хабарлар, билдируьвлер, реклама, ийги йырлар эм йьлы анълар ман кувантатаган, бизге уйде де эм йолда да коьнъилди коьтеретаган радиоэфир туьзиледи. Сизинь сазларынъыз бизди тань ман уянтады эм сав куьн узагы бизи мен бирге болады. Сизге халкымыздынь йьр эм анъ саниятын, адабиятын, миллет аьдетлерин эм маданиятын саклава эм оьрлентувде уйкен уьстинликлер йораймыз. Сизде янъы программалар уьшин коьп янъы яркын идеяларынъыз эм коьп радиотынълавыларынъыз болсын! Сизинь оьзинъизге куьнак шат коьнъилди, ден савлыкты, коьп яхшылыкларды эм наьсипти йораймыз!

«Шоьл тавысы» республикалык газетасынынь редакциясы.

Коьнъил коьтерилис савкатлайдылар

Янъы технологиялар оьмиринде де радио оьзининь маьнелигин, заманга келислигин йоймайды. Солай ок районимыздагы ерли радиосынынь ярасык сесли куллыкшыларынынь радиоберуьвлерин суьйип тынълаймыз. «Ногай Эл»

радиосында оьз аьрекетлерин бас редакторы Тимур Абдулжалиев, боьлик редакторы Салимет Майлыбаева, радио юритувьши Рамзия Шабанова Нурлыхан Аджековадынь етекшилеви мен бардырадылар. Салимет Майлыбаева ногай тилин саклав, тил байлыгын оьстируьв мыратта «Уьйренейик ногайша», «Аьдет», «Тарих», «Поэзия боьлиги», «Балалар уьшин», «Кызыклы аьдемлер мен хабарласув» радиоберуьвлерин усташа аьзирлейди. Тагы да мунда «Тань яхшы болсын», «Стол заказов» радиоберуьвлер этиледи.

– «Ногай Эл» деп радиомыз аталган сонь, дуньядагы баьри ногайлардынь уьстинликлерине суьйинип, олардынь акында хабарды халкымызга билдирмеге тийислимиз деп ойлайман. Сога коьре мен Голландияда, Германияда, Болгарияда, Туркияда, элимиздинь туьрли калаларында яшаган ногайлар ман байланыс тутаман, Интернет аркалы олар янъы болган оьзгерислерди дуньядынь бир муьйисиннен баскасына еткердилер. Олар ман тек Интернет аркалы тувыл, бир-биримизге коьнакка барып та катнаймыз. Радиодагы куллыгымызды йьлдан-йьлга ийги этпеге, янъылыклар киргистпеге шалысамыз. «Уьйренейик ногайша» – ол меним проектим, солай ок Тимур Абдулжалиевтинь де проектлери бар, айт-

пага: «Ногай Эл» радиосынынь баргысын тапшырув йорыгы эм баскалар. Радиомызга коьп уьшин салган алдынгы куллыкшылар: биринши бас редактор Файзулла Мусаевтинь, боьлик редакторлар Айнара Нургишиевадынь, Арслан Бакиевтинь, солай ок Гуля Атангуловадынь, Адильбек Шадыровтынь, окувшы-кызлардынь эм баскалардынь атын айтпасам, хабарым толы болмас. Энь де уйкен разылык халкы уьшин «Ногай Эл» радиосын ашкан Мухтарбий Аджековка айтпай болмайман. Мине радиомыз ашылганлы 5 йыл ишинде (2013-нши йылдынь 4-нши октябриннен алып) туьрленислер болды, тынълавыларымыздынь саны оьсти. Ызгысын радио эфиринде оьткен конкурсларда катнасып, сораваьларга явап бергенлердинь саны шайыглайды. Рамзия Шабановадынь юритетаган «Стол заказов» радиоберуьвинде туьрли йырлар тынълап, коьнъилимизди коьтеремиз дегенлер де аз тувыл. Радиодагы куллыгымды бек суьйип юритемен, халкымыздынь кызыксынувы, бизим исимиздинь оларга пайдасы тийгени боьтен де мени канатландырады, кувандырады», – деп хабарлайды Салимет Майлыбаева.

Н. КОЖАЕВА.

Суьвретте: «Ногай Эл» радиосынынь боьлик редакторы С.Майлыбаева.

Уллы Аталык согыс йылларда ногайлардынъ дав эм ис йигитликлери

(Басы 18-нши номерде).

Бизим Тувган Элимиздинъ баъри халклары да согыс йылларынынъ сынаварларын намыслы кепте оьткергенлер. Душпан ман согысларда да, исте де олар йогары эрлик эм йигитлик коьрсеткенлер. Ол зат уллы элимиздинъ коьп миллетли халклары арасында дослыктынъ эм тыпаклыктынъ берклигин тергев эди. Бир неше мынъ ногайлар уйлерине согыс орденлери эм медаллери мен кайттылар. Йыллар оьтедилер, несиллер авысадылар, ама бизим патшалыгымыздынъ халклары 1941-1945-нши йыллардагы Уллы Аталык согысынынъ авыр эм баътирликке толыскан заманы бир де мутпаяклар.

Бизим Аталыгымыздынъ халкларынынъ ийги аьдетлери арасында Тувган Элдинъ буйрыгын толтыратып, согыс майданында янларын берген озь баътирлери акында ярык эстеликти саклав аьдети де бар. Элбетте, сонда оьлген увьлларды, агалы-инилерди, аталарды эм атайларды, оькиншке, эндигиси бир сыйлы атлар эм савгалар ман да керикайтарув йок. Болса да тарих акыйкатлыгы янларын берген баътирлерге тувьл, а бизге – аьлиги замандагы эм келеектеги несиллерге керек. Баътирлердинъ йигитлик мысаллары негизинде аьдемнинъ Тувган Элине суьйимлиги, аьскершилик антына алаьлыгы тербияланады.

Муннан бир неше йыл артта 17-нши апрельде Бабаюрт авьлындагы орамлардынъ бирисине 1945-нши йыл 26-ншы мартта фронтта ян берген, Ленин орденининъ кавалери, согыс баътири Абдулла Джантемирович Байтемировтынъ атын беруьвге багьсланган шатлыклы митинг болып озган эди. Сол митингте озьинде бронь барына да карамастан согыска озь эрки мен кеткен йигит аьдем акында коьп ийги совзлер айтылды.

Онынъ сыйына аьзирленген мемориаллык тактады ашпага оьрметли ьхтыяр баътир аьскершидинъ кызы Малинкатка эм немереси Гаджимагомедке тапшырьлды.

Абдулла Байтемиров Уллы Аталык согысы басланганда 30 ясыннан янгы арткан эди. Ол Бабаюрт районнынъ Тамаза-Тобье авьлындагы Карл Маркс атындагы колхозынынъ председателининъ орынбасары болып ислеген. Озь элининъ шынты патриоты болган эр хаснетли аьдем оны озь эрки мен фронтка йибериувди талаглап болды. Кыска болжаллы курсларды оьткен сонъ Абдулла киши сержант

аты бериледи эм оны пехотага йибередилер. Озь аьскер боьлиги мен бирге А.Байтемиров давдынъ баслапкы вакытында керикайтувдынъ ашшылыгын да, согыс йолдастарын йоювдынъ оькинишин де толы оьлшеминде озь юрегиннен оьткерди. Болса да сол ашшылык сонъында совет аьскершилеринынъ алдыга коьтерилуьви эм душпанды тувган ериннен куьуви ман авысты.

А.Байтемиров етекшилик этегаган аьскершилери боьлиги аьр куьн сайын да душпан ман урысып келген, ама биринши кере олар шынты согыс сынаварды совет аьскершилери Польшады босаткан шакта шектилер. Сол куьнлерде оларга явдынъ куьшли оты астында Висла йылгасын бириншилерден болып оьтип, соннынъ аргы ягасында плацдармды бийлеп, бизим баслапкы аьскер куьшлери келгенше, соны душпанга бермей ыслап турмага туьсти. Сол плацдармды коршалаганы уьшин А.Байтемиров «Йигитлик уьшин» медаль мен савгаланган.

Согыслар арасында сийрек болагаган кыска тыншаюв саьатлеринде Абдулла тувган уьйине хатлар язган эм соларда кайтип согысатганы, тувган еримизден намарт душпанды кайтип куьып барагаанлары, озьининъ аьскер йолдастары акында хабарлаган. Уьйиндегилерге авьлдастары калай яшайтаганы, озьининъ суьйикли кызлары Патимат пан Малинкат акында язбага тилеген. Озьининъ бир хатында ол аьскер боьлигининъ командирлери оларга уйлерине енйил посылкалар йибермеге ьхтыяр бергени акында билдирген. Уьйиндегилерге сол йылларда калай авыр экенин билип, Абдулла хатынына ол йиберген затларды кардаш-тувганларына да уьлестиринъиз деп тилеген.

Сол арада дав ьзына ювькляп бара эди. Киши сержант Байтемировтынъ боьлиги де эсабында бар болган полк эндигиси Германия ерлеринде согысады. Соннынъ бас каласына якынлап келген сайын немец аьскерлерининъ карсылык этуьви куьшлене береди. Соьйтип, 1945-нши йылдынъ 26-ншы март куьнинде онынъ боьлигине явдынъ 23 контратакаларын керикайтармага туьседи, сол ок заманда совет аьскершилери душпаннынъ хыйлы аьдемлерин эм техникасын йок этеди. Элбетте, совет аьскершилери беттен де йойым болады, озь командири мен бирге бир неше аьскершилери ян бердилер. Олар оьледилер, ама керикайтыспайдылар. Бу согыс уьшин Абдулла Байтемиров Ленин

орденине тийисли этилинеди. Оны савгалав акында СССР Оьр Советининъ Президиумынынъ Указы 1945-нши йылдынъ 10-ншы апрелинде баспаланады, ама, оькинишке, сондай бийик савга берилмеге тийисли аьдем тирилердинъ арасында йок эди. Закон бойынша савгады онынъ кардаш-тувганларына бермеге керек эди, ама согыс заманынынъ авыр аьллеринде онынъ акында кимнинъ эсине келсин.

Болса да сондай куьн де етти, тек соннан 40 йыл оьткен сонъ. Тамаза-Тобье авьл орта школасынынъ уьлке танувшылары-ьзлавшыларынынъ белсенли излестирув куьлыгы озь етимисин аькелмей калмады. Авьлдынъ маданият уьйининъ аьдемлер сыкма-сык болып толган залында Бабаюрт районнынъ военкомы шатлыклы аьлде баътир-фронтвиктинъ казанган Ленин орденин эм соннынъ шайытламасын карындастарына тапшырьды. Соны ман орден табылды, ама йигит аьскерши озь кайда коьмилгени эндиги де белгисиз болып кала эди. Тагы да иске авьлдынъ яс уьлке танувшылары-ьзлавшылары кириседилер. Коьплеген сорастырувлардынъ, хат язусуьвлардынъ эм шыдамлы излестирувлердинъ тамамында баьриси де коьптен куьткен явап келеди.

Явапта кыска кепте булай язувлы эди: «Байтемиров А. Д. аьвелги Германия еринде 1945-нши йылдынъ 26-ншы март куьнинде согыста ян берген. Онынъ акында билдируьвлер совет аьскершилеринынъ списокларына киргистилген. Ол Польша Халк Республикасынынъ Вроцлав воеводствосынынъ Олава каласынынъ совет аьскершилери оьлигинде 289-ншы номерли камьрда коьмилген».

Сол излестирувлердинъ

аркасы ман Абдулла Байтемировтынъ кардашлары поляк властьлерининъ шакьруьви ман онынъ камьрына бармага эм сонда эстелик салмага амал таптылар. Уллы Аталык согысы куьтылганлы эндигиси 73 йыл оьтип туьри. Бизим халкымыз ога сол Енъувимиз кайдай кыйынлык пан келгенин эсинде саклайды. Саклайды эсинде сол Енъувди фронтта эм тылда кимлер ювькляк-канларын да. Соннынъ акында Бабаюрт авьлынынъ бир орамына Абдулла Байтемировтынъ аты берилуьвине багьсланган шатлыклы митингте «Бабаюртовский сельсовет» МО аькимбасы Ахмед Юсупов, инициативли туьрким етекшиси Яраш Джумагазиев, «Фронтвиклердинъ балалары» деген РОО правление председатели Вайдулла Шайбов эм коьп баскалар айттылар.

Йигит аьскершидинъ кардаш-ювьклары атыннан шыгып соьйлеген Исмаил Закаръев баьриси де Абдулла Джантемировичти эслеринде саклаганлары уьшин разьлыгын билдирди эм 9-ншы Май – ол Енъув куьнининъ уллы байрамы экенин белгиледи. Сол бир яьлгыз Енъув уьшин миллионлаган совет аьдемлери янларын бергенлер эм бизге солардынъ акында эс оьмирлер яшасын деп колдан келген баъри затты да этпеге керек.

Махачкаладан врач Райганат Абдурахмановна Мажидовадынъ (Арсланбековадынъ), Абдулла Джантемирович Байтемировтынъ унык кызынынъ хабарынан: «Абдулла Джантемирович Байтемиров Дагестаннынъ Бабаюрт районнынъ Тамаза-Тобье авьлында 1908-нши йылда тувган. Ол озь мадарлы яшайтаган аьлден болганына да карамастан, коллективизация ислеринде белсенли катнаскан. Фронт-

ка кеткенше, Карл Маркс атындагы колхоз председателининъ орынбасары болып ислеген. Давдан кайтпаган – 1945-нши йылдынъ 26-ншы мартында алдынгы Германия ерининъ Петервиц авьлында согыста ян берген. Соннынъ Олава каладагы совет аьскершилери оьлигинде койылган. Уьйине ьзгы хатын 1945-нши йылдынъ 20-ншы мартында язган».

Райганат Абдурахмановна армаган эскереди: «1981-нши йылда меним анам Вильнос каладан хат алды. Сол хатта онынъ атасы согыс йылларында «Йигитлик уьшин» медаль эм Ленин ордени мен савгаланганы акында язылган эди. Вильностеги 37-нши номерли школадынъ Данькык музейининъ етекшиси Павел Максимович Фроловтынъ эм школа кызыл ьзлавшыларынынъ аьрекети мен 36 йыл оьткен сонъ кардаш-тувганларымыз Абдулла не уьшин савгаланганы эм сол согыслардынъ акында билдилер. Биз оларды мутпаганмыз эм дайым да разьлык пан эскеремиз».

Киши сержант Абдулла Байтемиров 385-нши стрелковий полкындагы бир ротанынъ боьлик командири болган. 1944-нши йылдынъ язында олар Украина ерлери мен алдыга юрип, коьп авьлларды, хуторларды, калаларды явдан босатканлар. Соьйте келип, СССР патшалык япсарларына да шыгып калганлар. Япсардагы куьнбагар Буг йылгасынынъ ягасында ол коммунистлер партиясына алынады.

Алдына салынган янгы борьшларды толтыра келип, 1-нши Украин фронтынынъ аьскерлери аьрекетлик пен Висла йылгасына янасадылар. Йорык ок та бу сувды оьтип шыгуьв бек авыр борьш эди: йылгадынъ кеньлиги 250 метр, теренлиги де 2 метрден артык. Экинши куьн

фронттынъ алдында бараган аьскер боьликлери Висла йылгадынъ сол ягасындагы уьйкен болмаган плацдармларды бийлеп аладылар. Тек соларды душпаннынъ каты карсылык этуьвиннен себеп кеньейтпеге амал табылмаган. Бу дав операциясында баьрисииннен де уьстинликли кепте 1-нши гвардиялы танк эм 13-нши армия аьскерлери согысканлар.

Гитлершилери алдыга барып турган совет аьскерлерин токтагаьк болып неше кере де шалысканлар. Бьтен де олар аьскершилери йылгалардынъ япсарларына йибермеске хаст эткенлер. А.Байтемиров басшылык эткен боьлик аьскершилери айлак та суьлпылы эдилер. Совет аьскершилери согысларда йогары усталык, баътирлик, йигерлик коьрсеткенлер. Олар йылгады оьтуьвге озьлери аьзирлик коьрмеге керегин билетаган эдилер. Абдулла етекшилик эткен боьликтинъ аьскершилери баьриси де сыйгандай этип сал ясайдылар. Бу салдынъ уьстине олар болган шаклы патронлар, гранаталар, согыс яракларын тийедилер.

1944-нши йылдынъ 30-ншы июль туьнинде боьлик аьскершилери Висла йылга сувьна биринши болып киредилер, соны оьтедилер эм плацдармды бийлеп аладылар. Соьйтип олар озьлерине душпаннынъ эсин де, куьшин де каратадылар. Боьлик аьскершилери сондай йорык пан калган совет аьскерлерине йылгады оьтпеге амал бергенлер. 30-ншы июль куьнининъ ьзына таман олар душпаннан тартып алган плацдармга 13-нши армиядынъ 24-нши стрелковий корпусынынъ эм 1-нши гвардиялы танк армиясынынъ моторизованлы яв аьскерлери сувды оьтип шыгадылар. 1-нши август куьнине 13-нши армиядынъ япсарлары ишинде сувды паром ман оьтуьв алатлары куьрылады, солар ман совет аьскершилери бийлеген плацдармга тез болып танклар, артиллерия эм яв аьскерлер коьшириледи.

Бу согыс операциясы уьшин полкка «Вислинский» деген сыйлы ат бериледи. Абдулла Байтемировты йылгады уьстинликли кепте оьткени эм баска совет аьскерлерине соны оьтпеге демевлик эткени уьшин «Йигитлик уьшин» деген медаль мен савгалаганлар.

Д. КИДИРНИЯЗОВ,
тарих илмилер докторы,
профессор, Махачкала.

(Ызы боляк).

Сувьретте: согыс ветеранлар куьби.

ПРОЕКТ

«Ногайпром» яшавга шыгарылаяк

Бу дуйсемби куьн «Ногайский район» МО администрациясынынъ акимбасы Мухтарбий Аджеков Махачкалада Дагестан премьер-министри Артем Здуновтынъ етекшилиги мен республика еринде инвестиционлык проектлерин яшавга шыгарув соравларын ойласув йыйынында катнаскан.

Йыйыннынъ барысында солай ок «Ногай району еринде «Ногайпром» индустриаллык паркын курув» деген проектти яшавга шыгарув соравлары да ойласылды. Соны ман бирге инвестмайданларына керекли инфраструктуралар курылысы ман байланыслы маьселелер де ойласылып каралды. «Сув, газ, электрорыгы ман кана-

гатланув, йоллар курув ман байланыслы маьселелерди биринши кезекте ок шешпеге керегеди. Оннан баскалай, ер участкаларын берувь яктан да соравлар бар. Бу баьри соравларды да тергев астына салув керек», – деп белгилеген ДР Обкимет етекшиси.

Оннан баскалай, Артем Здунов керекли документлерди туьзетуьв ислерин де

тезлетпеге керегин эске салды, солар чиновниклер кабинетлеринде шаньга батып ятпага тарык тувыл.

Дагестан Республикасы ягыннан Ногай району еринде инвестпроекти яшавга шыгарув беттен аньламлык барлыгы, баьри соравларды шешувде демевлик болаягы акында белгиленди.

А.Здунов «Ногайпром» проекти обкимет ягыннан колтыкланаягын билдирди. Ол ДР Экономика эм территориаллык оьрленувь министерствосына бу проектти тергевди оьз мойнына алууды, сога карыж шыгарувды тапшырды. Ол федераллык структураларында бу белгиленген сорав шешилеегине сендирди, Ногай району – эс бермеге тийисли муниципалитет экенин белгиледи. Премьер-министр Ногай району республика Обкиметине сондай проекти мен шыгувы ийги баслав экенин эм сол проект колтыкланаягын билдирди.

АНТИТЕРРОР

Миллет кавыфлыгына карсымыз

Альиги заманларда Россия Федерациясынынъ миллет кавыфсызлыгына йигерли карсылыкты экстремизм эм терроризм этеди. Кайдай берк ямагатты да экстремизм шайкалтады. Экстремистлер – тек оьз миллетин яклайтаганлар да, такыр баслар да тувыл. Экстремизмининъ энъ де кавыфлысы – терроризм. Латин тилинен террор «ужас» деп коьшириледи. Террор дайым ямагат кавыфсызлыгына, аьдемнинъ яшав оьмирине, граждандардынъ тынышлыгына, аьрекет этип турган власть органларына карсы турады.

Альиги заманларда дин экстремизми деген аньлам да бар. Сол бизим ямагатымызга кавыфлык тувдырады. Сонынъ аьдетли Ислам дини мен бир ортаклыгы да йок. Ислам дини кашан бизге оьлтиринъиз, атысынъыз, ата-аналарды йылатып, балаларды етим калдырынъыз деп айткан, бир заманда да айтпаган.

Терроризм эм экстремизмге карсы турув тек патшалыктынъ тувыл, ямагаттынъ, аьр бир гражданининъ борышы болады. Бу ерде уйкен орынды аьел, мектеб алады. Эгер социаллык эм материаллык яктан коршалав болмаса, ясы етпегенлер арасын-

да радикаллык ойлар кенъ йыйлып кетпеге болады.

Уголовлык кодексине коьре, терроризм мен каьр шеккен аьдемлер 20 йыл узагына тутнакка капаладылар эм яваплыкка 14 ясыннан алып тартыладылар.

Ата-аналар оьз балаларына мукаят болып карамага кереклер, олар кайдай аьдемлер мен дослык тутатаганына эс бермеге борышлылар.

Куьн сайын балаларынъыздан йолгысатанган, соьйлейтаган аьдемлер акында сорап та турмага керексиз. Саклык тутувага балаларды уйретпеге керекпиз. Балаларды кырга кеш вакытларда каравсыз йибермеге ярамайды.

Ямагат ерлерде балалар оьзлерин кайтип юргистпеге керегин де аньлатпага керек, неге десе аьр бир уйкен аьдемди биз балаларымызды сыйлап уйретемиз, онынъ тилегин де бизим яс несил этпеге шалысады, ясуьйкенге бизим балалар коьбисинше: «Йок, этпеймен», – деп айтып болмайды. Халк айтканлай, маьнели эс берип карасань, аьр бир маьселелерди шешпеге де савыт табылар.

Балаларымызга аньлатып, экстремизм эм тер-

роризм куьплерге кирген ясларымыз бир якка карап билет аладылар, оларга артка йол йогы акында айтпага керекпиз. «Акша коьзи кызыл» дегенге усап, сол акша да сизге экстремист, террорист куьплердинъ сырларына кирсенъиз, шыкпага коьмек этпек, яшавынъызды оьз колларынъыз бан кыскартасыз дегенди яслардынъ басларына куйып турмага керексиз. Куьн сайын телевидение коьрсететанган, газеталар язатаганлардан куьна-сиз оьмирлер узилетангаларын да коьремиз. Кайсы ерде де бир зыян келтирмеген аьдемлердинъ яшавлары курманлык боладылар.

Бизим балаларымыз сондай яшавды коьрмеге керек тувыл, олар оқып, билим алмага, куьн саьвлелерине суьйинмеге кереклер, олар яшавдынъ завкын коьрмеге тийислилер. Терроризм эм экстремизм балалар, яслар уьшин тувыл, бир инсанга да пайда аькелетанган зат та тувыл, Балаларда – балалык, бизим баьримизде де яшав болмага керек.

А. РАХМЕДОВ,
Ногай району бойынша Россия МВД-сынынъ УУП эм ПДН боьлигининъ ПДН инспекторы
полиция капитаны.

СОБЗ – ИМАМГА

Халк аьдетлеринде шариат йорыкларын тутув

Туькеннен биз сатып алатаган аьр бир техника алаты уьшин соны ясап шыгаратаган аьдем алатты кулланувдынъ йорыгын да аьзирлейди. Аьдем – ол Алла-Тааладынъ яраткан заты. Аьдемге оьзин юритуьв йорыгы деп Ислам дини, Сыйлы Куран китаби, Мухаммад-пайхамбар (ога Алладынъ тынышлыгы эм разылыгы болсын) саналады. Бу затлар баьриси де законлар кебинде йыйналып Шариат деп аталады.

Шариатта дин аьдетлери бек коьп, неге десе ол аьдемнинъ тувганыннан алып оьлгенше дейим сав яшавын бийлеп алады. Бу макаламда мен аьдем топырак болганда оны коьмуьв аьдетлери мен байланыслы соравлар кесеги акында соьз бардырмага суьемен.

Аьдем оьлгенде Шариат оны ман байланыслы болган 4 парызды ямагатка борыш этип салады:

- мейитти ювындырув (аьруьвлев);
- саванга орав (кепинлев);
- яназы намаз;
- оьлиди коьмуьв.

Бу 4 йорык парыз (борыш) болып саналады, калган баьри затлар да яде этпеге ярайтаган йорыклар яде аьдет болады.

Оьлиди ювындырувда буьгуьнлердегиндей болып тек имамлар эм моллалар тувыл, солай ок онынъ кардаш-тувганлары (мысалы уьшин, увылы ата-сынынъ мейитин ювувда) катнасканы ийги болар эди, неге десе олар баскаларга коьре мейитти аяп ювындырааклар. Мысалы, сондай шарада оьлиди толы кепте ювындырувды билетанган 1 имам яде молла эм 2 ювык кардашлары имамга яде моллага ювындырмага коьмек этип катнасса аьруьв.

Аьдет. «Оьлиди коьмуьвдинъ буьгуьнги йорыклары кайдан басланган эм кайтип шыккан?» – деп сорарым мен аксакаллардан.

«Советлер заманында, Ислам динин тутувды койдыратаган аьсерде, оьз динин саклав уьшин, соны кайтип болса да бир амал этип калдырув ниет пен ол йыллардагы аьлимлер эм аьпендилер биз мине буьгуьнге дейим оьткеретанган «дуас» этувь аьдетин яшавга киргисткенлер. Тек соны олар дин аьдети деп атамай, ол халктынъ аьдети эм йорыгы деп айтканлар. Сол заманларда влаьстинъ халк аьдетлерин койдырпага ьхтыяры болмаган. Куранды окув эм тынълав, аьлимлерге соравлар берувь эм соларга яваплар алув, зикр окув – бу баьри затлардынъ да Исламда оьз баасы бар, ама соны ман бирге бу шарады олар дин деп атамаганлар, соны «аьдет» деп атаганлар», – деп явапладылар ясуьйкенлер.

Яназы намаз. Топырак болган аьдемнинъ уьйинде яназы куьнинде биз оьткеретанган баьри шаралар йогарыда белгиленген ямагат борышлардынъ бириси – яназы намазы ман байланыслы. Буьгуьнлерде дуньядан тайган аьдемнинъ уьйинде сол куьн дуаста ортакшылык этувь уьшин юзлеген аьдемлер йыйыладылар, ама яназы намазга тек 10-20 аьдем турады, авылларда оннан да аз. Сонынъ себеби не десенъиз, советлер заманында яназы намазга тек моллалар туратанган болганлар. Булай аьдем оьзининъ

дин тутатаганын халк алдында коьрсе-тип болмаган. Мине яшавдан алынган бир мысал, район авылларынынъ биринде бир аьдем ат уьстине минип, халкты Курман-байрам ман кутламага деп шыгады экен. Оны токтатып: «Кайда барасынъ?» – деп сораптылар. Ол да оьзине коьре оьзининъ ак ниети акында айтады экен. Бу хабар райкомга дейим етеди эм сол бирев аьдемди сондай иси уьшин куллыгыннан тайдырмага аз калганлар. Эндиги ойлап каранъыз, эгер аьдем сол йылларда баска аьдемлер алдында ашык кепте намаз кылатаган болса не зат болмага болаяк эди?

Буьгуьн эндигиси, Аллага шуькир, заманлар баска. Влаьсть те, администрация да толы кепте дин ямагатын колтыклайдылар эм тар байланыс туталдылар, оьзлери аьдетли Ислам динин таралтпага эм ясларды экстремизм идеяларыннан сакламага ярдам этпеге шаькырадылар.

Сизинъ баьринъизди де (боьтен де оьлидинъ кардаш-тувганларын) яназы намазында ортакшылык этпеге шаькыраман. Ол зат оьли уьшин савап (аргы дуньяда савга), ога енъиллик. Мухаммад-пайхамбар (ога Алладынъ тынышлыгы эм разылыгы болсын) булай деген: «Эгер яназы намазында кырк аьдем катнасса эм оьлген аьдем уьшин Кудайымыздан ярлыкав тилесе, олардынъ тилеги кабыл болаяк».

Кайгырувды билдируьв (та зият). Буьгуьн дуасларда кайбир аьдемлер дуньядан тайган аьдемнинъ кардаш-ювыкларына кайгырувун билдирмеге деп келгенде, альхамнынъ соьзлерин билмейтаганы коьзге илинеди. Кайбиревлер ол затты янъылыс кепте молладынъ борышы деп санайдылар. Районнынъ дин ямагаты альхамнынъ соьзлерин баспалап шыгармага эм яшавшылар арасында таралтпага мырат этеди. Аявлы ердеслер, сол соьзлерди яттан уйретинъиз эм соларга балаларынъызды да уйретинъиз эм яназыларга, дуасларга келгенде оьз колларынъыз бан дуа этинъиз!

МУХАММАД АТАНГУЛОВ,
Ногай районнынъ Имамлар советининъ председатели, Терекли-Мектеб авыл межигитининъ имамы.

(Ызы болаяк).

Языксынув – бас орында

Медицина сестрасынынъ куьнининъ белгиленуви узактагы XIX оьмирдинъ басларына кетеди. Курал айдынъ 12-нши куьнинде бу кеспи байрамынынъ белгиленуви босына тувыл, бу куьн саваплык иске негиз салган Флоренс Найтингейл тувган. Ол Крым еринде болган согысларда яраланган аьскершилерди оьлимнен куткарган, ол, бириншилердинъ бириншиси болып, саваплык фондынынъ негизин салган. 1934-нши йылда онынъ куьш салуву ман халклар ара Ф.Найтингейл атындагы фонд оьз аьрекетинъ баслаган. Соьйтип, энди йыл сайын медициналык сестрасынынъ куьни белгиленеди. Бу байрамнынъ белгиленувининъ басы 150 йыллар артка кететаган болса да, официаллы кепте белгиленип 1974-нши йылда басланган.

Медициналык сестрасынынъ куьни, 141 элдинъ саваплык исининъ куллыкшылары биргелесип, Халклар ара медициналык сестраларынынъ совети – ямагат организациясы болуву ман байланыслы да болган.

Бизим тармагымызды медициналык сестрасыз коьрип болмаймыз. Буьгуьнлерде медицина куллыкшысы бек маьнели эм керекли кеспилердинъ бириси болады, неге десе аьдемнинъ савлыгы – яшавдынъ баалыгы. Медициналык сестра оьз яшавын баскадынъ ден савлыгына багыслап келеди. Олар оьзлерининъ куьнле-куьнлик ислери мен йигитлик этпеселер де, баска керексинген аьдемнинъ яшав оьмирин саклавга куьш салады. Олар врачтынъ аьр бир берген борышын намыслы толтырып

Ф. МЕЖИТОВА, ДР-нынъ «Ногайская ЦРБ» ГБУ бас врачы.

Буьгуьнлерде сол енйил болмаган исти бизим Ногай ЦРБ-да 207 медициналык сестралар бардырадылар. Солардынъ аьр бириси оьз борышларын толтырадылар – тезлик ярдам боьлигининъ медициналык куллыкшылары, акушеркалар, ерли медсестралар эм сондай баскалар. Медициналык сестралар бизим ис коллективимиздинъ 48 проценти болады, сол санда савлык саклав тармагынынъ ат казанган куллыкшылары Тотай Абуевна Дуйсенбиева (ЦРБ тамада медсестрасы), Фаризат Джумалиевна Мусаурова (физиотерапевт кабинетининъ медсестрасы), «Савлык саклав тармагынынъ отличниги» деген коькирек белгиси мен 14 эм Дагестан Республикасынынъ Савлык саклав министерствосынынъ Сый грамоталары ман 6 медсе-

стралар саваланганлар.

Буьгуьнги медициналык сестрасынынъ кеспи байрамын бизим ис йолдастарымыз оьз етимслери мен йолыгадылар. Сол яркын байрам алдында бизим ис ветеранларымыз Куьмисхан Рахмедовады, Людмила Старостенкоды, Таньбике Коккозовады, Юмазиев Саликовады, Айбике Умаровады, Зейнаб Сеитовады, Альмира Межитовады, Джумабике Биарслановады, Роза Халиловады, Рабият Мурзаевады, Арувзат Шабагатавады, Разият Джумаевады эсимизге алып, кеспилик байрам ман кутлаймыз.

Буьгуьн, кеспи байрамды белгилей келип, языксынув бас орында болган кеспилердинъ бириси экенин белгилеймиз, сол ис орында болып, борышларын тийисли толтыратаган аьдемлерге ден савлык, шыдамлык, тынышлык эм ис аьрекет бойынша уьстинликлер йорайман. Кыскаша, аьдемге келисли наьсипти сагынаман.

Ф. МЕЖИТОВА, ДР-нынъ «Ногайская ЦРБ» ГБУ бас врачы.

Баьри ерде де уьлгиреди

Медицина куллыкшысынынъ кесписи XIX оьмирде бек сыйлы кеспи деп саналатаган эди. Сол кеспидинъ аьдемлери кайсы ерде де савап казанып юретаган эдилер. Олар бир кыйын аксыз керексингенлерге оьз ярдамларын тийдиретаган да болганлар. Бу кеспидинъ аьдемлерин кайсы ерде де сыйлап билгенлер. Заманлар оьтедилер, коьп кеспилер артка тайып, оьзлерининъ сыйын йоядылар, ама медициналык куллыкшысынынъ сыйы йылдан-йылга оьсип барады. Коьплеген яслар сол кеспиди сайлайдылар, медицина да соны ман бирге оьрленип барады.

Нурлыхан Ярагаевна Кулаева да 1986-ншы йылда мектебти битиргеннен сонъ, яньна якын медициналык куллыкшысынынъ кесписин, бир ойланмай, сайлаган. Ол Дагестан Республикасынынъ медициналык окув ошагынынъ акушерлик боьлигинде оьз билимин алган. Окувын уьстинликли битиргеннен сонъ, ол оьзининъ ис аьрекетин Червленные Буруны авылында бардырады. Авыл еринде абырайы да бар. Аьр кимге де оьзининъ кеспилик борышлары бойынша коьмегин этип болады. Оны шакьрткан аьдемлерге де барып, медициналык ярдамын да этер, маслагатларын да берер. Аьр бир авырувлыга тешкеруьви карайды. Сол аьдемлерге яшавдынъ яркын ягын коьрсетпеге шалысады. Оьзи де Нурлыхан нурлы юзи мен яшавга карайды. Ол ийги куллыкшы болганлай, бек аьруьв ана эм уьй бийкеси де болады. Балаларында да аьдемшиликти, куллыксуьерликти тербиялайды.

Суьврете: Нурлыхан Кулаева.

Яс куллыкшыларга насихатшы да болады

Ногай район орталык больницында сулыплы медицина куллыкшылары аз тувыл, аьр биринде оьз касиетлери де бар. Насират Мустафа кызы Дильманбетова коьплерге – ис йолдастарына болсын, онынъ кол астында эмленгенлерге болсын, оьзининъ юмсак карасы ман, таньлыгы ман таныс болады.

Насират Мустафа кызы 1976-ншы йылда, Кизляр каласындагы медициналык окув ошагын уьстинликли окуп битиргеннен сонъ, ис аьрекетин Бораншы авылынынъ фельдшер-акушерлик пунктында баслаган эди, оннан сонъ ол бактысына коьре орталык больницадынъ бала тувув уьйинде ислеп баслайды. Соннан бери де 37 йыл озды (ис стажы – 42 йыл). Онынъ колында бир неше юзлеген янлар энгенлер.

Насират Мустафа кызы – оьз исин бек суьйип бардыратаган аьдемлерден, ол – оьз ерин шынтысы ман да ярасыклайтаган инсан. Онынъ ис йолдастары арасында да уьйкен абырайы бар. Кайсы тапшырылган ис борышын да бир яньылыспай, асыкпай бардыратаган аьдем. Яс куллыкшыларга да, оьзининъ бай сулыбына коьре, ярдамын да этер, маслагатын да берер. Ийги ис аьрекетин уьшин бир неше кере Сый грамоталарга да тийисли болган.

Буьгуьнлерде онынъ кеспи йолына онынъ уныгы туьскен. Ол да тезден Сургут каласындагы медициналык академиясын битиреек. Тетеси уныгына оьзи маслагатшы эм уьлги де болаягына шек те йок. Насират тек бир уныгына тувыл, оьзининъ эки увылларына да, бес уныкларына да яшавлары бойынша, таза ямгыр тамшыларындай болып, оьз нурын себелетип турады.

Суьврете: Н. Дильманбетова.

Коьмекке келмеге дайым аьзир

Авырыган балаларды карав енйилерден тувыл. Тили бар, соьйлеп болатан болса, исти бир азгана енйилетеди, тек бизде яньы тувган, соьйленисли тили шыкпаган балалар тез-тез авырьдылар. Алдынъа акырып йылайтаган, кайсы ери авырьтаганын айтып болмайтаган саьбийлер келсе, не этпеге керек?

Сондай енйил болмаган аьлдерге Ногай орталык больницынынъ балалар боьлигининъ медициналык куллыкшысы Ембике Абибулла кызы Садуева коьп кере расатаган болса да, ол аьр дайым, сондай кыйын аьлдерде оьз кеспи борышы толтырып, авырувлы балаларды аяк уьстине тургызып та болады. Буьгуьнлерде орталык больницадынъ балалар боьлигининъ етекшиси Тойдык Шомарова ис йолдасы акында тек ийги созлер айтады:

«Ембике мен бирге биз отыз йылдан артык болып бараятыр ислеьтаганьмызга. Ол буьгуьнлерде йогары категориялы медсестра болады. Ийги иси уьшин бир неше кере Сый грамоталарга да, акшалай баргыларга да тийисли болган. Биз балалар боьлигинде куллык этемиз, сол ис яваплыкты талаплайды. Ембике соны бир де мутпас, ол – балаларды бек суььетаган хатын, балалар да ога тез уьйренип калады, онынъ аьр

бир авырыган балага оьз каравы, йылы соьзи болады.

Бизим исимиз де сондай, баласы авырыса, анасы ер таппайды, ол да напасызланады, сондай аьлдерде бизде соьз де болмага болады, ама Ембике сондай аьлдерде де, аьдемлердинъ авыр ерине тиймей, маьселеди шешип болады.

Ис йолдастарымыз арасында да – бек сыйлы йолдас, кайсы ерде де коьмекке келер, маслагатын да берип болар».

Ембике Садуева Ногай район орталык больницынынъ ямагат яшавында да белсен катнасады, туьрли шараларда да кеспи усталыгын да, оьнерин де коьрсетеди.

Суьврете: Е. Садуева.

Яс болса да – сый казанады

Индира Бийтемир кызы Салемиева Ногай район орталык больницынынъ балалар поликлиникасында ис аьрекетин бардырганлы 7 йыл болады. Онынъ исине йигерли карасы, кесписине суьйими эм терен билими коьплер-

ди оьзине каратады. Ол оьзининъ яваплыгы ман етекшилерининъ сенемин акалайды эм ис йолдастары арасында сый-абырай казанып келеди. Индира куьнининъ иссинине де, суьыгына да карамастан, оьзине беркитилген балаларга

барып, ден савлыгын карап, профилактикалык шараларды кайтип озгармага кереги акында хабарлаулар озгарайды. Онынъ келуьвин яс аналар уьйлеринде карап турадылар, неге десе Индира келсе, коьп пайдалы маслагатлар береди,

дейдилер олар.

Индира Салемиева ясуьйкенлерди де сыйлап болады. Олардан ол сулыбын алмага, кызыксынган сорауларын берип, яваплар алмага шалысады.

Суьврете: И. Салемиева.

Куьшим еткен шаклы – халкка яхшылык

– Мен, куьшим еткен шаклы, аьдемлерге яхшылык этпеге шалы-саман, неге десе меним кеспим де сондай, ийгилик, саваплык бас орында болмага керек болады, – дейди сулыплы медицина куллыкшысы Райхан Аким кызы Шангереева. Онын ис стажы 45 йыл болады. Райхан ис аьрекетин 1973-нши йыл Ногай районунын Шуьмлелик авылында фельдшер болып баслаган, бугуьнлерде озининь эмлев ислерин Куьнбатар авыл еринде бардырады.

ди. 1980-нши йылда «Коммунист исининь ударниги» деген атка да тийисли болган. 2001-нши йылда сулыплы, билимли куллыкшыга «Савлык саклав тармагынынь

отличниги» деген сыйлы ат та берилген.

Райхан – авылы-эли ишинде сый-абырай казанган аьдем. Ол бир неше кере авыл советининь депутаты болып та сайланган, ийги иси уьшин Ногай район ЦРБ-сынынь Сый грамотасына да тийисли этилинген.

Бугуьнлерде ол озининь 65 йыллык мерекесин эм ис аьрекетин баслаганлы 45 йыл толувын белгилейди. Сондай аьдемлерге болар бизим халкымызда «Насиплидинь эки яхшылыгы бир келер» деп айтканы да.

Сувьретте: Райхан Шангереева.

Ол озининь ис аьрекетин белсенли бардырганы уьшин авылдастарынынь коьп кере разылык соьзлерин де эситкен эм эсите-

Ис аьрекетин мен бирге ямагат куллыкларды да юритеди

Насипли Иса кызы Суьндикова кайсы ерде де озине тапшырылган борышларды уьйкен яваплык пан толтырып келеди. Ол озининь кеспи борышлары ман бирге Кумлы авыл ериндеги врачбный амбулаторияды да етекшилейди. Сол яваплы исти ога 1987-нши йыл тапшырганлар. Болса болсын, Насипли Иса кызы ога сенген аьдемлерди бир куьн де оькиндримеди, Кумлы авыл медициналык пункты йыл сайын ийгилердинь ийгиси болып саналып келеди. Сол йыллар ишинде Кумлы авыл еринде бир анадын да, тувган баладын да оьлуьви белгиленмеген, донорство бойынша салынган план 100 процентке

толтырылады. Сол тувыл ма ийгистинь тамамы да.

Авыл еринде медициналык

канагатлавды йогары дережеде толтырганы уьшин Насипли Иса кызы Суьндикова 1996-нши йылда РСФСР Кызыл каш (крест) ямагатынынь комитетининь орталык президиумынынь грамотасы ман савгаланган, 2000-нши йылда Дагестан Республикасынынь «Савлык саклав тармагынынь отличниги» деген коькирек белгисине тийисли этилинген, 2005-нши йылда ол «Россиядынь сыйлы доноры» деген атты казанган.

Насипли авыл еринде баьри яматшылык ислер бойынша белсен катнасады. Ис йолдастары, авылдастары арасында уьйкен сый ман пайдаланады.

Сувьретте: Н. Суьндикова.

Соьйлеген соьзи бал кимик

Анипет Оразманбет кызы Еллыева бу йылгы кеспи байрамын да ис орынында, озининь куьнле-куьнлик аьрекетин бардырууда йолгады. Анипет Оразманбет кызы Карагас авыл яшавшыларына, ол ислейтаган ерли больницада эмленген аьдемлерге озининь куьлемсиреп турган юзи мен, бал кимик эмлейтаган юмсак соьйлеп болувы ман таныс болады.

Кайсы кеспиди сайласань да, сол сайлаганыньды суьйип болмасань, сол сенин янынъа якын болмаса, сол ис орында сен уьстинликлерге етисип те, сый-абырайды казанып та болмасынъ. А Ани-

пет Оразманбет кызына озининь сайлаган кесписи шынтысы

ман да келиседи. Ол – аьр бир ис борышын намыслы, яваплы толтыратаган медицина куллыкшысы. Онынь ийне коьмуьви де, озиндей юмсак, сабыр болады. Анипеттинь алдында авырувлы аьдем дарман ишпей турып, енйилликти сезеди.

Алдымызда – медициналык тармагынынь куллыкшысынынь куьни, сол куьнде биз сулыплы куллыкшыларды, сол санда Анипет Оразманбет кызын ак юректен кутлаймыз, баскалардын ден савлыгын беркитип, озиньиз де савьсен болганынъызды йораймыз.

Сувьретте: А. Еллыева.

Озь кесписи мен оьктемли

Коьп яс специалистлерге оз сулыбын берип келеди Ногай район орталык больницасынынь ясуьйкен куллыкшыларынынь бириси – Борамбике Камововна Кильжанова. Ол Кизляр каласындагы медициналык окув ошагынынь акушерлик боьлигин оқып кутарган. Баслапкы йылларда дежурный медсестра, сонъ бала табув уьйинде, смотровой кабинетте акушерка болып иследи. Кайсы ерде де исин ийгилик пен бардырады. Ога 1992-нши йылда,

бек яваплы ис – орталык больницадынь тамада медсестрасынынь аьрекетин тапшырганлар. Аьли ол КЭР медсестрасы болып ислейди.

Ис йыллары ишинде коьп кере «Ногайская ЦРБ» Сый грамоталары ман савгаланган. Эки йыл «Коммунист исининь ударниги» деген коькирек белгиси мен де белгиленген. Бугуьнлерде савлык саклав тармагынынь отличниги болып, ясларга насихатшы болып турады.

Сувьретте: Б. Кильжанова.

Бир аьдем, эки яшав

Маьлиек пен тенълестирмеге де болады медсестрады. Ол авырувлы аьдем мен врачтан да коьп катнасады – ога дарманлар бередиди, ийне сугады, керек ерде аьлин сорап, хабарласуьва да туйседиди, авырувлыдынь сенимин де арттырады.

Акушеркадынь куллыгы эм кыйын, эм суьйинишли. Онынь колында яшав энеди. Саьбийдинь йылавы эситилсе, ол бала туваяктан алдын йолгыскан авыр аьлдерди де мутады. Сондай тыныш болмаган исти 45 йылдан бери бардырып келеди Ногай район орталык больницасынынь бала табув боьлигининь акушеркасы Зоя Зейнадин кызы Кулунчакова.

Онынь сол кадер ис йыллары ишинде алган бай сулыбы кыйын аьлдерде тез аьрекетте дуьрыс йолга шыкпага, тувып турган маьселеди шешпеге ярдамын да

этеди.

Касиетине коьре, алып карасак, ол – каьмбил аьдем, билгенин яс несилден аямай берер, сулыбы ман да боьлисер.

Сувьретте: З. Кулунчакова.

Озь исине мукаят

Солтанат Саид кызы Муслимовадынь (сувьретте) медицина тармагында ис стажы он тогыз йыл болады. Ол, озининь янына якын кесписин сайлап, ис аьрекетин 1999-нши йылда Ногай район орталык больницасында баслаган. Сол йыллар ишинде озин тек ийги ягыннан коьрсетип келеди. Ис сулыбы да куьннен-куьнге байып барады. Ози де – сондай яваплы аьдем, кайсы куллыгын да мукаят, ерине еткерип этип болады. Кыйын аьлдерде биревден де ярдам карамай, тийислисинше озь куллыгын уйгынлайды.

Солтанат Саид кызы бек аьруьв биледи, мине онынь бу ерде эткен исиннен армаганда аьдемнинь ден савлыгынынь кайдай болаягы себепли экенин. Медицина куллыкшысынынь ис аьрекетин – тынышлардан тувыл. Сенин бир янъылысынъ – аьдем оьмирининь кыскарууы. Сол зат Солтанаттынь дайым эсинде

болады. Гиппократ анты кашан да коьз алдында.

Исине суьйим эм яваплык – аьр заманнынъ да дарманы

Озь кесписин суьйип бардырады Ногай район орталык больницасынынь яс несил мен куллык этетаган медсестрасы Фарида Зарманбетовна Суьндикова.

Ол А-Х. Джанибеков атындагы мектебин битирген, сол заман кеспи сайлауда коьп кыйын да болмады, ол медицина куллыкшысы болмага йигерли кепте ойланды. Бугуьнлерде озь исин бек яваплылык пан бардырады. Яс несил мен ислевдинь де озь сырлары да, кыйынлыгы да бар. Баьримизге де белгиледи, сол яшав шагында яс несилдинь ваькиллерининь касиетлери кайдай болтагань да. Кайдай болса да, Фарида аьр бириси мен тил де тавып, эбин де келтирип болады. Ол озь – бек тазалыкты суьйген, шандаз аьдем. Кайзаман онынь олтыратаган ерине карасань да, дайым аьр бир зат ерли еринде болады.

Куьннен-куьнге озининь билимин де, туьрли булакларды актырып, арттырып турады. Кайдай сорав берсенъ де, Фаридада явап аьзир болады.

Сувьретте: Ф. Суьндикова.

Карлыгашлар

УЅЛКЕ ТАНУВ УЅИИНДЕ

Эстелик куьни белгиленди

Янъыларда, Чернобыль АЭС-те коркынышлы баьле-каза болганлы 32 йыл толувына багысланган, ерли уьлке танув уьйинде орталык китапхана куллыкшылары ман биргелесип, Кадрия атындагы мектебтинь окувшылары ман класс сабаги озгарылды.

Бу эстеликли куьнге багысланган шарага сол баьле-казадын калдыкларын тайдырувда катнаскан ердеслеримиз де шакырланган эдилер. Олар окувшылар алдында озьлерининь эскеруевлери мен, Чернобыль еринде болганда кайдай кыйынлыктар ман расканлары акында хабарладылар.

Китапхана куллыкшысы Арина Якубова окувшыларга каратып, сол йылларда кайдай аьллерге Украина ерининь аьдемлери калганлары акында бир неше мысаллар келтирип кетти, окувшылар озьлери де тарих бетлерин актарып, тапкан макалалардан узьиклер окуп эситтидилер. Шарадын кызыклысы сол эди, окувшылар озьлерининь коьзлери мен Чернобыль АЭС атылганнан сонь, сонунь калдыкларын тайдырувда катнаскан ердеслеримизди коьрип, озьлерине кызыклы сорауларды бермеге мырсатлары болганы. Олар буьгуьнлерде бизим араларымыздагы баьтирлер. Ден савлыкларын аямастан, артларына да бурылмай, элдинь шакырувына тез сес бер-

дилер. Баьримизге де белгили, сол ерлерде кайдай каза эм аьдем яшавына кавыфлы болганы.

– Кыйын заманлар эди, шакырганлай ок биз йолландык, баслап Майкоп еринде окувлар юрдилер, оннан сонь азьир болганда бизди бармага керек еримизге аькетти. Аьлемет ярасык ерден бир зат та калмаганга эсап эди, тоьгерек як туьссиз болып коьринеди, аьдем тувыл, кус та йок эди. Сондай ерде бизге куллык этпеге туьсти, куьнде 30 такыйкадан артык сол ерлерде калмайтаган эдик, неге десе ярамайды, – деген эскеруевлери мен боьлисти чернобыльшылар Союзунинь председатели Руслан Кунтувганов.

Буьгуьн Чернобыль казасынын калдыкларын тайдырувда катнаскан йолдаслар ман биринши кере йолгысы ерли уьлке танув уьйинде озгарылды.

Оларды буьгуьн К.Бальгишиев хош коьрип алып, разылык совзин билдирди, оларга муьсирев-

ли савболсынынь авыл аькимбасы З.Аджибайрамов, окувувшы Е.Биймурзаева айтып кеттилер.

Озьлерининь ойлары ман сол йылларда бизим баьтир ердеслеримиздинь янларында болган хатынлары З.Кунтувганова, буьгуьнлерде тул хатын А.Гапарова да боьлистилиер.

– Буьгуьнлерде биз бир аьелдей болып катнаймыз, бир-биримизге кеше демей, куьн демей табыламыз, – дейдилер олар бир тавыс пан.

Элбетте, кыйынлык аьдемди биргелестиреди, яшав аьллерине коьре, бир-бирин танываган аьдемлер, бир кесек оьтпекти де боьлип ашап, тар курсакта яткандай да болып калады. Ол яшав... Татымлык кайсы ерде де керек, тек болмасын сондай баьле-казалар, балаларымыз коьрмесин сондай кыйынлыктарды, болсын ер юзинде тынышлык.

Г. САГИНДИКОВА.
Сувьретте: йолгыс шагы.

АВЫЛ МЕКТЕБИНДЕ

Кызыклы китап юмалыгы озды

Калинин авылынынь С. Капаев атындагы мектебинде кызыклы китап юмалыгы озды. Оны китапхана куллыкшысы Гульжаминат Кусеп кызы Янгазиева ашты.

Мектебтинь китапханасында бу йылдынь мерекешинь-язувшыларына

багысланган выставкалар, там газеталар, туьрли класслардынь окувшыларынынь «Меним суьйикли эртегим» деген темага багысланган сувьретлери илинген эдилер.

Бу юмадынь аьр бир куьни кызыклы озды. Класс етекшилер

оьзлерининь окувшылары ман «Балалардынь досы» деп Аскербий Киреевке, бу йыл мерекешинь Кадрияга эм сондай баскаларга шаралар багыслап озгардылар. Сол шараларда 2-нши класслардынь окувшыларынан алып 7-нши класс окувшыларына дейим ортакшылык этип, белгилендилер.

Озьлерининь китапке маьнели карасларын Д. Абдулсаметова, Р. Бальгишиева, З. Мананова, Ф.Сулейманова, А. Акманбетова, А. Аджеков, А. Аманов, Р. Арсланова, А. Исакова коьрсеттилер эм юмадынь соньгы куьнинде бу балалар грамоталарга да тийисли болдылар. Соьйтип, китапке багысланган юмамыз бек кызыклы оьтти.

АВЫЛ ХАБАРШЫСЫ.
Калинин авылы.

ТАЛАПЛЫ БАЛАЛАР

Йогары билимин коьрсеткен

Янъыларда республикамыздынь бас каласы Махачкалада, «Белый аист» деп аталып, биология, химия сабаклары бойынша олимпиада озгарылды. Сонда бизим С.Капаев атындагы мектебимиздинь 6-ншы класс окувшысы Дженнет Абдулсаметова да катнасты. Сол олимпиадада, Дженнеттен баска болып, савлай республикамыз бойынша 169 окувшылар ортакшылык эткенлер. Аьр бириси озьзининь терен билимин сайлаган сабагы бойынша коьрсетти.

Дженнет Абдулсаметова катнаскан олимпиадада биология сабагынан йогары билимин коьрсеттип, сыйлы биринши орынга тийисли болды. Дженнеттинь суьйиниши буьгуьн мол эди. Оны ман

бирге суьйиндик биз де – онынь окутувшылары. Дженнет бу куьн Сый грамота ман 5 мынь маьнет акшага тийисли болды. Бу шарага оны азьирлеген окутувшысы Гульфира Кельдимурат кызы Койлакаева да Сый грамотага тийисли болып кайтты.

Оьктемсиймиз сондай акылы окувшыларымыз бан, суьйинемиз олардынь етимислерине, неге десе олардынь етимислери бизим куьнсайынлык исимиздинь тамамы болады.

Дженнетти буьгуьнги уьстинлиги мен ак юрегимизден кутлаймыз, етискенинь тек етимисли тавдынь этеги болсын, аьли де сени сол тавдынь басында коьрегимизге бек сенемиз.

Аминадынь

уьстинлиги

Янъыларда Терекли-Мектебтинь А.Х.Джанибеков атындагы орта мектебинде «Первоцвет» деп аталып, баслангыш класслардынь окувшыларынынь билимин, кызыксынунларын билуев ниет пен, тергев ислер бойынша шара озгарылды. Сонда районьмыздынь баьри мектеблериннен де окувшылар ортакшылык эттилер. Сонда бизим Калинин авыл мектебиннен де Амина Акманбетова катнасып, савгалы биринши орынга тийисли болды. Оны бу шарага класс етекшиси Саида Бекманбет кызы Кельдасова азьирлеген эди.

Амина йогары белгилерге окуп, аьр бир мектеб яшавында болсын, район кезегинде болсын, озгарылатаган шараларда катнаспага болады. Оьткен йылларда

да ол «Первоцвет» (бу шара бизде йыл сайын озгарылады) шарасынынь район кезегинде оьткенинде савгалы орынларга тийисли болган.

Амина Акманбетова бизди озьзининь уьстинликлери мен аз суьйинтпейди. Ол кайсы ерде катнасса да, озьзининь терен билимин, оьнерин коьрсетип келеди. Бу катнаскан «Первоцвет» шарасында да ол озьзининь билимин коьрсетип, тергев исин йигерли яклады эм Сый грамотасына да тийисли болып кайтты.

Аьперим сага, Амина! Уьйкен уьстинликлер, келектеги йолунь аьр дайым ашык болсын!

Г. ЯНГАЗИЕВА,

окутувшы.

Сувьретте: Амина окутувшысы ман.

Бал татыган аьсерде

(Басы 17-нши номерде)

Сол йылларда биз, Нариман авылдын балалары, школага барганша орысша билмейтаган эдик. Сол йылларда районымыздын баска авылларынын балалары да (орыслар коьп яшайтаган Терекли-Мектебтен эм Карагастын МТС-нен баска) орысша соьйлеп болмаган деп ойлайман. Бизим авылда бары да онга ювык орыс болган, олар да озьлери ногайша аьрув билетаган эди. Айтпага, бизде медицина куллыкшысы орыс эди, авылдыкылар ога Аня деп айтатаган эдилер. Биринши медициналык коьмекти баьрине де ол этетаган эди, сонын уьшин де оннын аты авылда аьр кимге де белгили эди. Петр Алексеевич эм Екатерина Сергеевна Сыроежнинлердин балалары таза ногайша соьйлейтаган эдилер. Олардын аькиеси Сергей бизим тенъимиз эди. Сол йылларда баслангыш класларда коьп дерислер ногайша юритилетаганга, олар Терекли-Мектебтеги школага юрип окыйтаган эдилер. Биринши эм сонгы бир неше класларда да орысша дерислерди бизге Екатерина Сергеевна окытатаган эди. Дерислерге ол озьи мен уьйиннен касык, сис, пышак эм баска савытлар аькеллип, бизге коьрсетип, «касык – ложка, сис – вилка» деп айтып, уьйрететаган эди. Ол да озьине керек

шаклы ногайша билетаган эди деп ойлайман, неге десе бизим орысша билмейтаган аналарымыз бан паряхат хабарлайтаган эди. Сонь, кайсы класста билмеймен, биз орыс тилинде косымшаларды уьйреннип баслаганда, солардын биревин ногай тилинде соьгинув соьз болып эситилип, биз юмынъ-юмынъ куьлгенде, Екатерина Сергеевна бизге: «Мыкый куьлкинъизди койынъыз, мен билемен сизинъ тилинъизде ол эрши соьз экенин» дейтаган эди. Екатерина Сергеевнанын тагы да бир сейирли кылыгы бар эди. Биз деристе тынъламасак яде ланъка этсек, ол бизге шамгалып, акырувун кутарганда, бир-эки минутадай заман уьндемей, коьзлерин ашып-юмып токтап калатаган эди. Тек кирпичкери кагылып тураганга эди. Сол заман биз баьримиз де сесимизди шыгармай, оннын бир юмылып, бир ашылып турган коьзлерине карап тынатаган эдик. Окытувшымыздын коьзлеринин ашылып юмылуви койылып, озьининъ аьдеттеги кебине келгенде, бизим класстынъ деристеги яшавы да аьдеттеги йорыгына киретаган эди. Канбийке Юсуповна баскалай акыратаган эди. Биз деристе оннын аьнлатувын тынъламай, бир-биримиз бен хабарласак: «Калай коьп соьйлейсиз, авызынъыз шуберек болган бол-

са, тозаяк эди» дейтаган эди бизге.

Айтатаным, сол йылларда биз, авыл балалар, орысша зыра да билмейтаган эдик. Бизим орамга бир тавлы кеде келгенде, мен оннан «Сенинъ атынъ калай?» деп сорап болып, «Как твой Салман?» деп айтканым эм ол мага аьжейип этип караганы эсимде. Аьли болса балалар бавына юретаган саьбийлер де ногайшадан эсе, орысша ийги биледи. Сол затка, озьек те, телевизор, ондагы мультфильмлер себеп этеди. Тилимизди йойытувга маьнели деген себеплердинъ

бириси мине сол мультфильмлер де болып шыкты. Кайсы якка карасак та, тилимиздинъ йойылувына себеплер шыгып турады. Йыгылган терекке эшки минер деген солтагы. Миллет тилерге аьрекет этпеге, сакланмага босагада кыйын заманлар болып турды. Окимет миллет тилерди саклава каратылган шаралар коьредди, оларды йок этпеге куьш салып турганы йок. Бу ерде окиметтинъ шалысуви хайыр берместей болып коьринеди мага, эгер халк озьи тилин, аьдетлерин, оз миллет юзин саклава бет бермесе. Айтпага, кай-

сы бир ата-аналар балаларын школада ногай тилин окыганын суьймейдилер: алдыдагы яшавында оларга ана тил керекпес деп. Соннан тура миллет октемлиги шаркыннан таймаган ийги таньсым булай хабар айтты. Оннын хабарына куьлеекти де, йылажыкты да билмейсинъ. Минне оннын хабары.

«Бир куьн кедем школадан келип, мага:

– Бизим ети атамыздынъ биревинде сама орыстынъ яде баска миллеттинъ каны кагыспаган ма?

– Соьйтип неге сораисынъ? – деймен мен, сейир-

синмей де калмай.

– Йынысымызда баска миллеттинъ каны болган болса, ногай тил дерисине кирмеек эдим. Аьне Болатовтынъ (тукумы туьрлендрилген) энеси орыс, сонын уьшин ногайшага кирмейди, – деп турмаспа кедем».

Ногай тил балама карьерасында керекпес дегенлер, тувган тилди саклава сорава кенъ тураганын аьнламага суьймейдилер. Тувган тили йойылса, миллети, аьдети йойылажыктын билмейдилер. Эгер ол миллети йойылганга да кайгырмайтаган болса, ол аьдем мен соьйлев пайдасыз. Ол аьдем халкы уьшин йойылган деп санамага болады.

Мен эм мендей коьплер ана тилимизди де, орыс тилин де, баска тиллерди де бек ийги билемиз, сол зат бизге зерекдер де яшавда буршав бермейди, кене де бизим коьнълимизди байытады, октемлигимизди оьстиредди.

Айтатаным, сол йылларда да бизим биревимиз де орыс тилин билмей калмадык. Оьзек те, биз орыс тилин дерислерде окытувшылар уьйретип билдик, бирерлерде орыс тилин уьйренмеге кыйын да болатанган эди. Орыс тилин уьйренуьв йолында биз коьп кыйынлыктарды да, куьжырлы аьллерди де оьптик.

(Ызы боляк).

АСКЕРБИЙ КИРЕЕВ ТУВГАНЛЫ 80 ЙЫЛ

Адабиятымызда аты айтылган

Бизим ногай адабиятымызга салдарлы косымын салып калдырган Аскербий Суюн увьлы Киреев яшан турган болса, озьининъ тувганлы 80 йыллыгын белгилеек эди...

Белгили ногай шаири эм коьшируьвчи Аскербий Киреев 1938-нши йылда Карашай-Шеркеш Республикасынынъ Карачаевск каласында тувган. Ол озьининъ тенълерининъ аьдетли яшав йолын да оьткен. Мен Аскербий досым, агавым эм калем йолдасым ман 1960-нши йыл Карачаевск каласында пединститутка сынавлар бермеге келгенде таньсканман эм аьлиге дейим де сол вакытым ман октемсиймен. Таньсувымызда ол мага: «Анвар-Бек, бу кала меним тувган калам, эндигиси мен мунда окумага суьмен!» – деп октемли айтканы эсимнен таймайды. Ол пединститутка туьсти, окыды эм соны кутарып дипломын да алды. Сол заманнан алып оннынъ яшавыннынъ ызгы куьнлерине дейим де байланысымыз боьлинмедди. Аскербий «Ленин йоль» газетасында куллык эткенде аьр заман мага: «Сен, досым, бизге ногай баьтирлеримиз акында бир аьруьв очерклер язып йибериши, баьримизге де олардынъ акында билуьв керек», – деп аз айтпаган. Мен оннынъ тилегин каьыл этип, газетага сондай бир неше материалларымды йибергенмен.

Соньында досым «Маьметкей» деген балалар журналына ислемеге коьшти эм онда да мага: «Сен тек ятлавлар тувьл, белгили ногай окытувшылары эм китапхана, балалар бавлары куллыкшылары акында да яза тур!» – дейтаган эди. Мен де эьим болганша язганман. Аьне сондай байланыс-дослыгымыз болганы бу дуньяда эсимде сакланады эм сакланып туражак. Оннынъ аьдемшилиги эм аьдемлер

мен ортак тил тавып билуьви акында келеекте айырым бир макалалар язбага ниетим бар.

Мен озим де Дагестан радиосындагы ногай тилиндеги соьйлесуьвлерде кырк йылдан артык заман ишинде аьрекет этип, солай ок бизим республикада баспаланатаган ана тилимиздеги балалар уьшин «Лашын» журналында Аскербий Киреевтинъ язганларына аьр заман орын бергенмиз.

Бас дегенде Аскербий Киреев Черкессктеги педучилищесин битирип, мектебте куллык

эткен. Сонь озьининъ эр борышын толтырмага шакыртылган эм Эли алдында аьскершилик парьзын намыслы кепте толтырган.

1961-нши йыл май айында Черкессктеги ногай тилинде шыгатаган «Ленин йоль» газетасына куллык этпеге алынады. Бас дегенде адабиат куллыкшысы эм оннан сонь сол ок газетасынынъ яваллы секретари болып коьшириледи. Оннан сонгы йылларда сол ок газетанынъ бас редакторыннынъ орынбасары болып ислеген.

Шаирдинъ айтуви бойынша оннынъ эдаплык дуньясын кеплегенлердинъ бириси – тетеси Хадижат Эсеналиева. Ол оны кишкейден алып тербиялаган эм балага аьлемет бай ногай эртегилерин, такпаklarын, айтувларын коьп айткан. Аскербий Киреев бала шагыннан алып озь ятлавларын калай ногай тилинде, солай ок орыс тилинде де язып келген. Оннынъ язган биринши ятлавлары 1956-нши йыл «Тавязлыгы» деген ногай шаирлерининъ эм язувшыларынынъ ортак йыйынтыгында баспаланады, «Ленин йоль» эм «Ленинское знамя» газеталарында шыгадылар.

Озьининъ биринши ятлавлар йыйынтыгын А.Киреев 1964-нши йыл Черкессктеги Карашай-Шеркеш китап баспасында «Юрек соьзи» деген аты ман шыгарады. Сол китаби ога ногай адабиятыннынъ кенъ йолына туьспеге амалын берген. Балаларга талаплы шаирдинъ «Куьпелек», «Телеграмма», «Шеньилшек», «Карлыгаш», «Кюьпир», «Бияла», «Канатлы аргымак» эм баска китаплери ийги белгили эм суьйикли. Оннынъ яратувшылыгын мектебте окувшылар, орта эм йогары окув ошакларын-

дагы студентлер уьйреннип келедилер. Оннынъ соьзлерине белгили ногай композиторлары озьлерининъ аьлемет йырларын язганлар эм олар аьли де сценаларда йырланадылар.

Аскербий Киреев Россия Язувшылар эм Журналистлер союзларынынъ агзасы, Россиядынъ ат казанган маданият куллыкшысы деген сыйлы ат пан савгаланган.

Халкымыз арасында Аскербий Киреев коьшируьвчи деп те ийги белгили. Ол орыс тилинен ана тилине Корней Чуковскийдинъ, Самуил Маршактынъ, Лев Кассильдинъ, Агния Бартодынъ, Расул Гамзатовтынъ, Кайсын Кулиевтинъ эм баскалардынъ язганларын коьширген эм баспалап келген.

Аскербий Киреев Дагестанда яшайтаган озь окувшылары ман йольгысларда да бир неше кере болган эм мундагы ерли язувшылар эм шаирлер мен тар байланысын да туткан. Бовтен де Аскербий Куруптурсын Оразбаевтинъ хабарларын яраткан эм мага солар калай аьруьв тил мен язылган деп те аз айтпаган. Ога журналистлеримиз Сейдахмет Рахмедовтынъ, Алев Алимовтынъ публицистика материаллары ярайтаган эди. Олардынъ язганларын дайым да окыйтаганын айтып алатанган эди. Ол зат А.Киреевтинъ миллет журналистка соравлары ман да кызыксынувын аян коьрсетеди.

Буьгуьнлерде белгили шаиримиз эм коьшируьвчимиз арамызда йок болса да, оннынъ язып калдырган асарлары бизи мен бирге яшайдылар.

А. КУЛТАЕВ,

Дагестан Язувшылар соьзынынъ секретари.

БИЛИМ ТАРМАГЫНДА

Йыл окувшысы белгиленди

Янъыларда Нариман авыл А.Асанов атындагы орта мектебинде «2018-нши йыл окувшысы» деген район бойынша ярысы уйгынланып оьтти. Шарада районнынъ билимлендируув ошакларынынъ 9-11-нши классларынынъ окувшылары ортакшылык эттилер.

Ярыс катнасувшыларына хошлава сози мен «Ногайский район» МО администрация акымбасынынъ орынбасары Б.Ярлыкапов, Ногай районнынъ Билимлендируув боьлигининъ етекшиси К.Отегенова шыгып соьиледилер.

Шара эки кезекте оьтти. Заочный кезекте ярыс катнасувшылары эки йыл ишинде оьзлерининъ муниципаллык, регионаллык, Савлайроссиялык ярысларында, Халклар ара олимпиадаларда, ярыс шараларда, базласуварларда етимислерин коьрсеткен Сый грамоталарын, дипломларын

коьрсеттилер. Очний кезеги уш ярыстан туьзилген эди. Айтпага, олар «Во мне, как в спектре, семь различных Я» деген кезегинде катнасувшыдынъ визитлик карточкасы эм «Ийгилик этпеге алгасанъыз» деген гражданлык белсенликке эм оьз ыхтыяры ман ийгилик этуьв йылына багысланган яратувшылык борышы, баска болып, эки кезегиннен туьзилген «Конвертлерде сыхырлар» эм «Согыс йылларынынъ янъыравыгы» деген интеллектуаллык ярысы эди. Ярыс байрам кебинде озгарылды.

Ярыс тамамларына коьре, тоьршилер энъ ийги йыл окувшысын белгиледилер. Биринши орынга — Орта-Тобье авыл орта мектебининъ 10-ншы класс окувшысы Индира Янакаева,

экинши орынга — Терекли-Мектеб авыл А.Х. Джанибеков атындагы орта мектебининъ 11-нши класс окувшысы Айшат Джумаева тийисли этилдилер. Уьшинши орынды Карагас авыл Кидирниязов атындагы орта мектебининъ 10-ншы класс окувшысы Милена Шангереева эм Кумлы авыл Д. Шихмурзаев атындагы орта мектебининъ 10-ншы класс окувшысы Наби Рамазанов бийледилер.

Ярыстынъ бабри катнасувшыларына да дипломлар, эстелик савгалары берилдилер. Енъуьвшилерге призерлык кубогы, Ногай районнынъ администрация атыннан акша эм савгалары да тапшырылдылар.

Ярыс йогары коьнйилде оьтти.

Сувьретте: «2018-нши йыл окувшысы» деген ярысынынъ енъуьвшилери.

Язгы таркавларга аз калды

Янъыларда А.Джанибеков атындагы школасында Савлайроссиялык «Яшав аьрекетининъ кавыфсызлыгынынъ негизи» ашык дериси бойынша Кавыфсызлык дериси оьтти. Онынъ мырады— балаларды туьрли аьлдерде оьзин кавыфсызлы этип юритуьвге уйьретуьв, язгы таркавларга окувшыларды аьзирлев. Шарага

деп от туьсуьвден сакланув эм терроризм идеологиясына карсы материаллар, сувьретлер илинген. Мунда 8-нши класс окувшылары, школа етекшининъ тербиялав бойынша орынбасары Э.Суондикова, ОБЖ дерисининъ окутувшысы А.Койбаков, 49-ншы номерли от туьсуьв боьлигининъ куллыкшысы С.Аджимуллаев кат-

настылар. Деристе бас деп 8-нши «б» классынинъ етекшиси Марина Межитова балалар куьтпеген, завькы аьлде заманын йиберген шакларда кавыфлык пан йолькапага эм сосы аьлде аьдем энъ де баалы— яшавыннан айырылмага болатоганын айтты. Ол сондай аьлдерде аьдемлер оьзин дурыс юритпеге, бек сак болмага, кавыфсыз оьзин юритуьв йорькларды билмеге тийисли экенин белгиледи.

Окутувшы А.Койбаков От туьсуьв службасынынъ курылувынынъ тарихи эм онынъ аьрекетининъ акында презентация коьрсетип, хабарлады. Солай ок Саребий Аджимуллаев дериске деп аькелген, туьскен отты тымгьзуьвда кийи-

летаган кийимлерди эм алатлардынъ кулланувын аьнлатты. Тагы да ол оьзи ислеген боьлигининъ куллыгы акында хабарлады. Окувшылар оны кызыксынып тынъладьлар эм соравларын бердилер.

Эльмира Танъатаровна окувшыларды «Язгы таркавлар заманда кавыфсызлы тыншанув акында бир неше маслагатлар» деп атап, аьзирлеген презентациясы ман таныстырды. Балалар орамда, йолда, коьлде шомылганда, орманда тыншайганда оьзин кайтип юритпеге керегин карадылар.

Ашык дерис бек кызыклы эм пайдалы болып оьтти.

Н. КОЖАЕВА.
Сувьретте: дерис мезгили.

Балалар бавыннан алып

9-ншы Май — элимизде энъ де сыйлы байрам. Бу куьн биз келек несиллерге насыплай яшав савкатлаган, эли уьшин янын-канын аямаган согыс катнасувшыларды эсимизге аламыз, оьрметлеймиз. Йьлдан-йьлга Енъуьв байрамы бизден узак кетеди, ама онынъ сыйы эм маьнелиги уллы бола береди. Сыралары сийрек болган согыс катнасувшылар акында эс бизим юреклерде яшайды эм дайым яшар. Бизим борыш — яс несиллерде, кишкейлей, балалар бавыннан алып оларга каратылган сый эм разьлык тербияламага.

Уллы Енъуьв байрамына багысланып, янъыларда «Юлдыз» балалар бавында Согыс-патриотлык йырынынъ конкурсы уйгынлы оьтти. Байрамга багысланган шарады Айгуль Максүтова ман Алтгьнай Ханмурзаева ашып юриттилер. Конкурста катнаскан 6

балалар куьплери: «Юлдызлар» («Аьскершидинъ анасы акында балладады»), «Бал шыбынлар» («Турналар йырын»), «Куьлемсирев» («Куьннинъ кызылланып онъуьв» йырын), «Гномиклер» («Согыс балалар» йырын), «Почемучки» («Ана акында балладады»), «Эртеги» (Согыс йылларынынъ попурийин) аьзирледилер. Белгиленген куьплердинъ тербиялавшылары: Рабият Булатова, Уля Акбиева, Саида Джумаева, Альфия

Озганбаева, Аминат Лукманова, Альбина Агисова.

Бу конкурсыннынъ катнасувшылары оьз оьнерлери мен йыйылганларды сукландырдылар. Жюри агзаларына балалар куьплерине орынларды боьлмеге тынъш болмады. Соны жюри агзасы саньятлар мектебининъ окутувшысы Марина Курганова белгиледи. Аьр бир куьптинъ балалары шалысып оьз борышын толтырдылар, Уллы Енъуьв байрамына олардынъ кишкей юреклерин-

де уйькен сый эм суьйим бар экени сезимлей болмады.

Конкурс сырагылары бойынша ортаншы куьплер сырасында 1-нши орынды — «Юлдызлар» куьби бийледи, 2-нши орынды — «Бал шыбынлар» эм «Куьлемсирев» куьплери боьлдилер. Уйькен куьплер сырасында «Почемучки» куьби —1-нши, «Гномиклер» эм «Эртеги» куьплери 2-нши орынларды бийледилер.

«Юлдыз» балалар бавынынъ етекшиси Солтанат Телемиева йыйылганларды келеткан Уллы Енъуьв байрамы ман кутлады эм буьгуьнги конкурска балаларды аьзирлеген уьшин тербиялавшыларга оьз разьлыгын билдирди.

Согыс-патриотлык йырынынъ инсценирование конкурсы бек кызыклы оьтти.

Н. ЭРЕЖЕПОВА.
Сувьретте: конкурстан коьринис.

ФЕСТИВАЛЬ

Йыр эм мырат канатларында

Махачкаладынъ Семендер поселогынынъ 58-нши номерли школасында республикамыздынъ бас каласынынъ Билимлендируув управленесининъ уйгынлавы ман «Йыр эм мырат канатларында» деп аталган экинши этнокультурный фестиваль оьтти.

Бу йыл фестиваль Дагестан-Шарады Махачкаладынъ да 26-ншы апрельден 6-ншы майга дейим болаяк Европадынъ спорт куьреси бойынша чемпионатына рас келди.

Фестивальдинъ сыйлы конакалары Баспа эм билдируув министрининъ куллыгын кесек заман юритуьвчи Р.Акавов, Махачкаладагы кала Йыйынынъ депутаты Д.Кудаев, Олимпийский ойьунлардынъ куьмис савгашысы М.Ибрагимов, дунья чемпионы, эркин куьрес бойынша Европадынъ бес кайта болган чемпионы К.Курамагомедов эм коьп баскалар болдылар.

Шарады Махачкаладынъ Билимлендируув управленесининъ етекшиси Т.Мансуров ашты. Ол «Йыр эм мырат канатларында» фестивали туьрли миллет халкларын юьвклатоганын, маданиятка, аьдетлерге бизге эс эттиретоганын эм оьз тилин сыйлап эм суьйип уйьретоганын белгиледи.

Фестиваль бойынша байрам программа уйгынланды. Тагы да дагестан халкларынынъ аслары тизилген сыпыралар курылды, мастер-класслар оьттилер.

Сувьретте: фестивальден коьринис.

КЦСОН ГБУ-да

Пайдалы хабарласув

«Ногайский район» МО-сында ДР КЦСОН ГБУнынъ туьзилген планына коьре, Эслилер эм сакатлар куьндизги ял алатоган боьлигининъ ЛФК инструкторы Мадина Саитова социаллык буйымлар алуьшылар ман «Ден савлыкты беркитуьв эм авь-

рувлардынъ алдын шалуьвда эмлев физкультурадынъ маьнеси» деген темага хабарласув озгарды. Мунда боьликте социаллык буйымлар алуьшылар Р.Вайсова, М.Рахманова, Т.Суьнова, Ф.Байгараева ортакшылык эттилер.

М. САИТОВА.

ЯНЪЫ КИТАП

Илми ога дем берген

Буьгуьнлерде, колына, оьзининъ ийги досларынынъ бириси, Ногай шоьлимиздинъ коьп кере конагы болган, уьшин айтсак, ол бизим еримиздинъ аьдеми де этип оьзин сезген, Владимир Александрович Коренькодынъ эстелигине багысланып, Азов музей-заповеднигининъ баспасында шыккан «И музою его была наука» деген китабин алып, бизим уьлке танув уйининъ етекшиси Каирбек Бальгишев шет-кыйырсыз суьйинип турганын коьремен. Сол китаптинъ иштелиги мен ол мени де таныстырады. Элбетте, китапке коьплеген белгиле аьлимлердинъ макалалары киргенлер. Солардынъ аьр бириси В.Коренькодынъ ийги касиети, терен билими акында уйькен сейирсинуьв мен язган. Сол язганлар арасында ДР ат казанган маданият куллыкшысы, ерли уьлке танув уйининъ

етекшиси К.Бальгишевтинъ де «Степной след Коренько» деген макаласы да кирген.

Бу китап (сувьретте) дунья ярыгын коьруьвге В.Коренькодынъ досы Сергей Владимирович Кузьмининъ аз куьш салмаган. Буьгуьнлерде илми куллыкшысы Владимир Коренькодынъ яркын эстелигине багысланган китап колдан-колга берилип оькылады, Каирбек Бальгишевке де ол уйькен савга, эндигиден алып онынъ стол китаптерининъ бириси болады.

Г. КУРГАНОВА.

«ШОЬЛ ТАВЫСЫ» (ГОЛОС СТЕПИ)

+6

Дагестан Республикасы бойынша Байланыс информациялык технологиялар эм коьлем коммуникациялар тармагында тергев салув бойынша Федераллык служба управленесинде регистрацияланган.

Регистрациялык номери ПИ №ТУ 05-00359 (12 декабрь 2016 й.)

Колязбаларга рецензия берилмейди. Олар кери ызына кайтарылмадылар. Авторлар ой токтастары редакциядыкы ман келиспесе боладылар. Авторлар язьлмалары уьшин явапдылар. ДР-нынъ Баспа эм коьлемлик коммуникациялар бойынша комитети.

Баспавага кол басьдуьв заманы — 17 саватте. Баспавага кол басьлган — 16 саватте.

Адрес редакции и издателя: 368850, Республика Дагестан, Ногайский район, с.Терекли-Мектеб, ул.К.Маркса, 49
Газета «Голос степи»
Электронный адрес: sholtavisi@mail.ru
Официальный сайт газеты (www.golos-stepi.ru)
Телефоны: — 21-4-71 — 51365
Индекс

Газета выходит 52 раза в году.
Тираж — 3000 экз.
Цена — 5 рублей.
Реклама и объявления публикуются по договорным ценам.
Газета отпечатана в типографии ГАУ РД «ИД «Дагестан» по адресу: 367018, ДР, г.Махачкала, Проспект Петра 1, 61.

Бас редактор КОЖАЕВА Э.Ю.